

INTERVJU MED NANNA JOHANSSON, FRIGGESUND, 20/7 1970

- Så tänkte jag börja fråga när ni är född?
- 25 juli 1900 i Hedvigsfors.
- Vill ni berätta lite om vad pappa hade för yrke?
- Pappa var smed. Pappa å tre bröder arrendera smedjan utav Strömbacka bruk på den tiden.
- Vad hette dom här bröderna?
- Lindgred. Pappa hette Rudolf och Karl-Gustav och Alfred. Pappa var yngst fast jag börja med honom.
- Och när var dom födda, vet ni det ungefär?
- Pappa var född 1858, men - då var han yngst - men då kan jag inte säga årtalena på dom andra, det har jag inte tänkt på. Jag minns bara pappas årtal.
- Och dom var från Hedvigsfors?
- Nä, de var dom väl inte. Dom var födda på Hedvigsfors, de var dom ju, men inflyttad, alltså farfar kom från Ljusnedal. Nej tänk jag kan inte säga om någon av barna är född där, tänk de kan jag inte säga. Nej, jag kanske glömmer lite grann å. Men i alla fall inflyttad däri-från. Sen var dom - farfar dom hade åtta barn, fyra flickor å fyra pojkar, å var nog smått om de på den tiden naturligtvis, innan barnen blev vuxna. Farfar var en väldigt duktig smed, var nog en - ja, respektabel gubbe, om man så säger, som hade respekt med sej, de tror jag att han har. Sedan kommer barnen då i smedjan undan för undan. På den tiden arbeta ju dom åt bolaget alltså. De var när pojkarna blev ensamma å vuxna å gifta som dom arrendera smedjan, men då kan jag inte säga - jag kan inte säga vilket år de var, men de måste vara före nittonhundra, skulle jag tro. Å innan dess var dom anställda av bolaget. Börja i smedjan undan för undan då. Alltså barnen till farfar då. Å sedan när dom blev gifta å fick sina söner, så börja dom förstås.
- Vad var det dom gjorde för någonting i smedjan?
- Jaa, dom gjorde - på den tiden gjorde dom masugnsformer eller va de heter, å draggar smidde dom, å framför allt stämpelyxer blev de ju under senare - ja som barn minns jag dä, dom smidde till domänstyrelsen, väldigt mycke yxer. Å jag vet att min pappa ... stämpelyxerna

var väl nästan de viktigaste, för de var väl nånting som ...

- Och det var samma saker - om man säger när farfar arbetade innan dom hade arrendrat smedjan?

- Jaa, nu kan inte jag säga om dom hade stämpelyxer på den tiden, men dom smidde ju åt bolaget förstås, allt som skulle smidas, reparationer och smistäder, dom hade grovt smide där å. Å mycket längre förut var det ett annat smide, då var de stångjärnssmide, men de där kan inte jag berätta så mycke, för dä var ju före min tid. De är väl dom äldre som minns bättre hur de var me dä förstås... dom köpte väl upp järnskrot ibland, å då hade dom en sån där smälthär som dom - men rätta järne de kom ju från Iggesund, stål å sånt där som skulle vara tillyxer å sånt där.

- Som dom använde i smedjan?

- Jaa. De kom nog från Iggesund skulle jag tro - såvida dä inte kom någonting från Strömbacka, tänk de kan inte jag berätta riktigt inte.

- Kol hade dom också förstås?

- Kol hade dom. Dom kola ju där då alla kolare förstås, å då köpte dom in på vintern som dom kom me, dom hade kolrese mitt emot.

Gustaf Johansson:

- Ja nu är de bara stolparna kvar utav kolhuse i Moviken. Där var kolhuse förr. Jo jag vet pappa, han var mä å kola, gick i kolarskola i Moviken. Men vi var inte härifrån ä. Men han gick i kolarskola i Moviken.

Nanna Johansson:

- Ja, hans pappa är från Frisbo han å arbeta ju som ung å bolaget en tid innan han blev sin egen.

- Jaha. Vad hette pappa för någonting då?

- Erik Johansson. - Men han flyttade ju härifrån han alltså å flytta till Bergsjö å gifte sej där så att han - de var ungefär under hans uppväxtår då som han var där. Ja vi kom ju ifrån de där nu i alla fall. De är bäst å fråga, för jag kommer inte ihåg å berätta så mycke, om de är nå särskilt.

- Vad kommer ni ihåg ifrån er pappas arbete, om vi säger arbetstider och ... ?

- Jaa. Dom börja väl - dom börja väl klockan sju - jag kommer inte ihåg tidigare jag, jag vet bara att dom kom hem å åt frukost halv nio. Så kom dom hem å åt mellan tolv å ett, å så gick dom hem å drack kaffe klockan halv fyra. Gick hem då på kaffetiden å så gick dom tillbaks då å arbeta till sex då - dä jag kan minnas. Men före den tiden kanske de var andra tider då, de kan jag inte säga.

- Vad fick dom för mat då, när dom kom hem, för det skulle väl vara kraftig mat då?

- Ja, kraftig - de var vanligt me strömming å potatis till frukost. De var de allra vanligaste. Eller också sill å potatis, varje frukost. Å sen mitt på dagen då var de väl vanlig mat, jag menar. Torsdag var de väl ärter å pannkaka tänker jag, å så hade vi ju två kor, vi hade ju de allihopa på bruke på den tiden. Allihop hade ju kor å en gris å så där, som man skulle slakta då. Å då hade man ju nersaltat då, så man hade ju lite fläsk, å man kunde både koka då å steka då, lite olika. Pappa var ju så mycke dålig han så, han stanna hemma ibland. Hade magsår som han hade från de han var ung, å ingen läkare förstog sej på't, så han sökte ju väldigt mycke för sitt onda, så att han låg på badning å alltin, å han var lite mager en trodde han var kraftlös, han skulle äta så han skulle få krafter. Men de var inte de felet, utan nittonhundrafemtifyra var de visst var moster i Stockholm hos

oss som hon alltid var på somrarna. Då sa hon till'en att han skulle på lasarettet, å där konstatera dom att han hade ett gammalt magsår och han gick igenom en operation. Å sen så sväva han mellan liv å död för han var svag, men han klara upp'et, på en månad var han hemma å de var första gången han kunde åka häst å inte ha ont i magen. Då var första gången som han satt å åkte efter häst, för han fick alltid magvärk när han åkte så där. För vi åkte ju häst på den tiden om man skulle till Delsbo eller till Friggesund eller å'te manbåten som man gjorde på den tiden man skulle till Hudiksvall. Så han levde i tie år. Han skötte liksom bokföringen han då å't smederna, för en måste ju sköta om dä då - för de var ju mycke me dä å ju. De skulle ju skrivas räkningar å de skulle ju föras böcker å alltihop.

- Satt han hemma och gjorde det då?

- Ja, han satt nog mest på kvällarna, för han arbeta nog ändå, fast han kunde ju bli hemma nåt ibland då. Men han arbeta ju, satt på kvällarna mycke å skrev. Bruka kopiera jag räkningar å't honom å så där, tyckte de var roligt när jag var barn. För att dom gjorde så på den tiden, så att dom fanns kvar då när man hade skickat ut dom å så. Domänstyrelsen var ju en bra kund förstås, å då minns ja att min moster var gift me en kamrer i Stockholm på Atlas, å han bruka ta pengarna å ordna, alltså när de gällde stora summer då å skicka hit då. Men de där å väl ingenting som får skrivas de.

- Dom här böckerna, är dom kvar, som han hade pappa till bokföringen?

- Nu vet inte jag, för de å nog Verner Lindgrens som tog hant om de där. Dom allra gamlaste, dom blev väl uppbärnda, man sparde väl inte alltihop, för att Henrik Lindgren är ju död å jag vet inte alls var dom där böckerna kom sedan.

Gustaf Johansson:

- Har du ingenting å berätta om drängarna, hur dom hade de å hur dom låg å hur dom fick?

Nanna Johansson:

- Ja, de kommer jag inte så bra ihåg, för de var ju före min tid dä. Men de var väl längre tillbaka de, smeddrängarna, dom bruka sitta i labbe ... men de är de väl nån som har berätta?

- Nej, det har jag inte hört något om.

- Jo, dom ...

Gustaf Johansson:

- Ett förskinn som nådde så där, sen då kom fruarna ner mä välling eller tocken sån där mat. Å när de va nånting som flöt då knuffa dom'et irunn ... i förskinne å så hällde dom dit då ur de där kärll ho kom med, så hade dom de som ...

Nanna Johansson:

- Jamen de var nog - i Strömbacka var de antar jag. De var nog innan jag blev född dä, jag skulle tro de var före.

Gustaf Johansson:

- Å då var dom där - smeddrängarna var ju dä på vintern å å arbeta likaväl som på sommarn. Men var dom skulle bo nånstans - dom kunde inte ligga inne allihop inte. Då fick dom gå upp på vinn å fick fällar å lura in sej i, å där fick dom ligga.

Nanna Johansson:

- Ja då var så de att dom var ju så trångbodda alltså. Förresten de var ju vanligt att dom fick ligga så. Inte var de frågan om eldning

då utan dom fick klä på sej då å ligga ... men då var de före min farfars tid skulle jag tro - ja, kanske min farfar var me på den tiden, de kan jag inte svara på, men vi har ju hört talas om att de var så. Sen min pappa å dom där tog emot, sen var de ju inte så inte.

- Men dom hade också drängar, hade dom inte det?

- Nää, drängar hade dom inte - alltså dom hade sina - ja, drängar - ... dom hjälpte ju till i smedjan, men inte smida - släggdrängar, så heter dom, släggdräng. Dom skulle ju slå dom då på järnet åt smederna. Höll i de där ja. När dom skulle forma saker på smidesstäd å så.

- Och vilka var det som dom hade till hjälp med det?

- Ja, som jag - det är ju min pappa jag talar om nu å mina farbröder - dom hade sina egna pojkar. Dom hade inga utomstående då inte.

- Så det var en bror till Er då, bland annat?

- Ja, min bror Sigge, han var smed. Jag hade två bröder, men Einar han tålde inte sot på fingrarna han. Han blev skogvaktare han. Tyckte inte om å bli sotig han inte, så han passa inte alls i smedjan. Men Sigge var ju duktig smed. Å vilka hade dom andra två? Farbror Alfred hade Ivar, han var duktig smed, å Severing, de var farbror Karl-Gustavs pojke. Och Verner - farbror Karl-Gustav hade två pojkar där ett tag, så Verner var också där, en yngre ja - duktiga allihopa.

- Vad hade dom för arbetskläder på sig?

- Dom hade blåblusar å mörka byxor - hade inte blåkläder, inte såna här blåbyxor inte, utan vanliga - byxor å blåblus. Å i början, alltså längre tillbaks, då hade dom vaddskinn - jag ska visa de kortet så får ni se hur dom såg ut. Slapp dom ju gå in med sotiga skor förstås.

- Ja, jag tänkte - det blev väl förfärligt mycket tvätt för Er mamma?

- Jaa, dom hade vita skjorter. Dom vävde själv, de gjorde dom andra fastrarna å, förstår jag väl, för mamma vävde ju, vita bomulls ... vitt tyg utav bomull bara, å sydde vita skjorter, bara med en kant så här. Å på vintern var'e ju svårt å tvätta, så då sparade vi ju ihop stortvätt då till på våren, å tvätta då, hade vårtvätt då. Fast man tycker de är tokigt med vita skjorter. Men de gick så bra å koka dom då, de var väl en vana att dom skulle ha så. Å mycke mycke gammal tebaks hade dom ju vita skjorter ända ner, alltså, masugnsarbetare var de förstås.

Gustaf Johansson

- Då gällde de att inte bränna se. Dom där långa skjorterna dom tog emot den värsta värmen ifrån smälthärdarna... dom skulle bränna sej när dom hade dom där långa skjorterna.

Nanna Johansson

- Men de har dom nog berätta i Moviken å så.

- Ja, det har jag hört i Strömbacka.- Hur gick det till vid en sådan där stortvätt på våren då?

- Ja, vi hade i alla fall tvättstuga.

- Fanns det där uppe?

- Det fanns de inte från allra - när jag va barn, då hade vi bara i bäcken alltså. Vi hade bäcken alldeles intill där, å där hade vi ju stora kittlar, och - ja, man tvätta för hand då och koka i kittlarna. Men sen då byggde bolaget en tvättstuga, fast inte så bekvämt ä. Men de var en stor pannmur i alla fall, å där fanns de bunkar å de. Så blötte vi kläderna då för hand å sen koka vi. Stötte sa vi. Ja, så här på ett bräde. Är väl bruksmål de kanske, vi stötte kläder. Vi måste prata våre bruksmål ... alla fall. Å så sedan hade dom en stor - ja, då fick vi ju köra hem kläderna, eller skjutsa dom på skottkärra då på sommarn förstås. Ända hem då till backen å så där. Å sen hade

vi en stor bolagsmangel då som vi fick mangla då.

- Jaså, det fanns det?

- Ja, de fanns. Så vi tyckte ju de var rätt så bra då på den tiden. Var inte så bortskämd på nåt annat vis.

Gustaf Johansson

- Ja, de ä synn att dom plocka sönder den alldeles. Var väl Hahne de tror jag.

Nanna Johansson

- Ja, men bråka inte om de nu, de ska du inte säga nånting.

- Skölja i ... ?

- Vi sköljde ute i sjön, Harmardammen sa man. Å de var ovanför smedjan alltså. De gick en ränna ifrån sjön å ner till den där dammen, å där var ju båtrännan slut. Å där flotta dom å på våren. Men där var ju en stor brygga då, så vi kunde stå ute där å skölja kläderna. Fanns visserligen en bassäng inne i tvättstugan, men den fungera aldrig så bra. Så de blev ju mera så. Där höll vi på då till på hösten, men sen på vintern. Ja, kanske många tvätta, men vi tvätta aldrig på vintern, utan vi spara ihop'et till en stor vårtvätt då. När vi var små då lejde ju mamma nån fru som hjälpte sej då så där.

- Det vill ju till att man har mycket sängkläder och linne, om man skall kunna ...

- Ja ... men de hade man nog förr, för de vävdes ju varje år. De gjorde vi nästan i alla gårdar på bruke. Dom vävde ju vitlinne, lakan å - jag menar alltså sänglinne själv. Så de var väl ingen som hade dåligt ställt med de, då på den tiden. Så fattigt var de ju inte, jag menar - man kan inte säga att de var så fattigt på den tiden ändå. Visst var de små förtjänster, men folk hade ju korna, å dom hade gris å. Dom hade ju lite att leva av i alla fall. Så att - jag tycker väl - man kan inte säga att man minns att man hade så där förfärligt svårt, under min uppväxttid åtminstone. Men förut var de nog mycke sämre, kanske.

- Det var aldrig ont om mat, eller ... ?

- Neej, de kan jag inte säga. Fast de ä klart, inte var de samma standard som nu inte, utan ...

Gustaf Johansson

- Ja, du kan ju tala om den där gamla gurman

Nanna Johansson

- Ja, visst fanns de gamla, de va synn om gamla pensionärer. De fanns en gammal gurma som hette Skans-Mor - d'ä kanske nån som har berättat om de. Jag minns henne som den fattigaste. Hon hade så lite å leva av. Jag förstår inte - dom hade väl en liten - dom sa grasjal på den tiden, dom fick väl lite grann, de var väl utav bolage, några kronor. Men jag minns att en gång så kom de en kusin till mej till henne en dag, å då sa hon att vad äter ni för nånting? Då satt hon å doppa potatis i salt vatten. Hon hade ingenting annat just då. Å då gick den där kusinen min hem till sin mamma å tala om de där. Å då tog dom å gjorde i ordning lite mat dom, strömming å så där, å bröd, tänker jag, mjukt brö, å gick till na då. De var ju många som var så där snälla mot dom, å de tror jag mamma gjorde. När hon slakta till jul så bruka hon plocka i en korg å så där. För de ä klart, när man hade kor, man behövde ju aldrig vara utan mat. Å sen så hade man ju ett par kalvar på året. Då laga man ju till de själv, man sålde ju inte, utan man beredde ju maten själv. På de vise så vert man väl aldrig, utan mat

egentligen.

- Fick dom arbeta kvar på bolaget annars så länge dom orkade, gamla gubbar t.ex.?

- De fick dom nog. Dom arbeta väl så länge dom orka hålla på då, jag vet ju inte hur de var. De var ju inte så ordnat me pension då som de ä nu inte. Ånej. Nu har vi de ju så bra, så vi är bortskämda egentligen. Visst har vi de bra, vi pensionärer nu. Klagar dom nu, då gör dom orätt. Man skulle bara tänka att dom gamla för femti år sen finge se hur ve pensionärer har de nu. Då skulle dom allt bli förvånad.

- Fanns det något änkehus i Hedvigsfors?

- Inte i Hedvigsfors inte, utan när de gamla inte orka, då blev de ju Lia då - vårdhemmet i Lia. Å före de så var de te Söderdala, å de var ju bedrövligt dom hade. De var ju svårt. Men där hade dom inte som dom har de nu på vårdhemmena inte. De var ju de då att en änka då - ja, hon blev änka å hade många barn, så vet jag dom fick komma ner till Lia då. Å då fick dom arbeta dom där gummarna där då förstås, å sedan hade dom liksom nån särskild avdelning för barnen då, som skulle växa upp där. Men dom fick väl inte ägna sej åt barnen dom heller som rådde om dom, utan dom måste arbeta dom. Dom hade ju kor å allting på vårdhemmen å så där.

Gustaf Johansson

- Ja, de var nån flicka som fick barn ... så där - ja, jag kan inte säga ålder på den flicka. Men i alla fall så fick dom va kvar på församlingshemmet, dom tog dom dit då. Fick dom vara kvar där till dess barne ha fyllt sexton år. Då först fick dom försöka ackordera ut barne i nån bondgård eller nånstans, å mamman var kvar där. Annars fick hon ju gå därifrån.

Nanna Johansson

- Det var ju inte alla dä, men de kunde ju vara nå fall som var då. Om man säger så, att hon inte hade nåt hem å få vara i. De var ju inte allmänt så, men ja menar om de va en flicka som kanske inte hade ett hem å fick vara i, inte hade nånstans att ta vägen, de var väl såna fall de förstås. Å sen barnen växte upp fick dom ju ta plats, inte fick dom bo kvar där då inte, när dom hade sluta skolan.

- Om vi skulle återvända till smedjan ett litet tag, så tänkte jag fråga - om dom hade delat upp arbetet någonting emellan sig, de här bröderna med sina slägdrängar. Ni sade att Er pappa hade hand om bokföringen ... ?

- Jaa, men han fick ju inte sitta hemma i dagar me bokföringen, utan de blev på kvällarna de, egentligen. Kanske han var dålig nån da å var hemma, de kan jag inte säga. Nej, men dom dela väl upp de då, så smidde dom mycke då, så tog dom ju så mycke dom hann på alla tre, ve härdarna då, som vi säger. Så de blev uppdelat på de vise. Å så kan de hända - jag skulle kunna tro - när de var mesungsformar å så där, de var väl ett hårt arbete. Jag skulle kunna tro kanske att dom andra farbröderna mera hade dä, som var liksom starkare. - Å sedan så reparera dom ju allting åt bolaget, för de var ju jordbruket här, och de var ju mycke arbete me allt möjligt. Dom smidde väl på hjul, såna här hjul, skonade hjul, å reparationer av alla slag förstås. Dom kunde göra va som helst. Å gammalt tebaks smidde dom väl verktyger å så där. Nog har vi väl nån hammare å nånting som pappa gjorde i smedjan, nog har vi nå såna där saker som dom bruka göra. Fast - på senare år så köptes ju sånt där kanske - jag menar, de var ju ...

Gustaf Johansson

- Dom ansåg de var för klumpigt.

- Det handsmidda. - Delade dom förtjänsten lika, dom här tre?
- Jaa, dom gjorde väl så att pojkarna fick väl visst dom, å sedan blev de en - dom tog ju mera själv. Sen blev de en vinst, når dom räknat ut på bokslute alltså, som dom tre bröderna dela mellan sej då. Så släggdrängarna om vi säger minbroder då, å dom andra pojkarna, dom fick ju visst dom då. Men hur mycke dom fick, de kan inte jag minnas nu inte. Jag vet bara de att - de blev väl en vinst över som dom fick dela lite utom. Dom tog väl ut själv då, ungefär som dom tyckte å så sen så - så de skulle vara rättvist. Pappa fick lite extra för skrivning, jag tror de var femti kronor på året. De var ju inte så mycke oå den tiden. Jag tycker att jag minns att de var de når han skötte om'et. Men de är klart, han kunde ju gå hem iblann lite extra om de var mycke alltså då. Annars så satt han mycke på kvällarna. Jag vet han bruka sitta - vi hade bara ett stort kök å ett mindre rum som de var vanligt på den tiden - å de var så kallt inne i vårat de där lilla rum, för vi våga inte elda ... så han klädde på sej så mycke på fötterna då når han satt där inne å skrev. Han tog aldrig in i köket å skrev ändå, han satt där inne på skrivbordet då fast de var kallt.
- Så ni använde inte det rummet att sova i då?
- Joo. Vi fick sova - pappa å mamma låg i köket. Nisse å jag vi va - når vi var små alltså, under tie år åtminstone, tie-elva, så låg vi i kökssoffan, å så mina två bröder Sigge å Einar låg inne i de där rummet då, i dynsoffa som vi sa. Dynsoffa bruka man säga på den tiden, vi hade en stoppad soffa - man sa alltid dynsoffa på den tiden. Så fick vi ligga. Så trångt hade man ju. Inte var de nå särskilda sovrum på den tiden inte. På sommarn gick de bra, för då fick vi ligga på vinden allihopa. Vi hade ju vindsutrymme då förstås, å där låg vi på sommarn. Å då var'e så roligt på våren, vi fick städa ren vinden å flytta opp då. Visst. Dom äldre gifte sej ju då alltså, så når vi börja på bli större då, så gifte dom ju sej. Einar kom bort å gick i skola, å Sigge gifte sej å så där, så då var de bara Nisse å jag hemma då.
- Kallades bostäderna för något särskilt? Hade dom namn på bostäderna menar jag?
- Nej, inte på bruket inte.

Gustaf Johansson

- Jo, de hade dom.

Nanna Johansson

- Jamen, va då... Jaa visst, kanske ... bodde som gift alltså. Kallas för Karnan, å va de kom utav de vet jag inte. Sveaborg hette de där farbror Fredrik bodde, som var gift me min faster. Han var skogvaktare, de kallas ju för Sveaborg. De var bara en liten bit ifrån Hedvigsfors, från herrgård å sen en liten bit in i skogen på andra sidan sjön. Inte va jag kommer ihåg att de var nåra namn på - alltså som man tänker sej på bondgårdarna - där kanske dom hade... Vi sa så här - ... Rudolf sa dom ju når de gällde vår familj, Dal-Eriks bodde där breve oss, en dalmas, så sa dom.

Gustaf Johansson

- Finn-Mattes, de va en finne.

Nanna Johansson

- Jaa, han bodde väl där nånstans.

Gustaf Johansson

- Dammen bodde han.

Nanna Johansson

- Nej, man sa bara förnamnet då.
- Och så visste man då?
- Jaa. Hellbergs-Erik då, de var granne till oss, å Stall-Pelles, de var hermet för dom här flickerna här borti hemmet, Stall-Pelles, Johans hem. Så fick de heta.

Gustaf Johansson

- Flickerna heter efter fadern då, Stall-Pelles Lisa, Stall-Pelles Hilma.

Nanna Johansson

- Ja, så blev de då på den tiden. Å farbror Fridolfsson han var ju faster Lina gift mä, handlarn där. Å de kallas för Hökars på den tiden, Hökar-Elma, Hökar-Märta blev de då - ja,, de va namn som man använde förr de.
- Vad kallade ni de äldre för när ni var barn?
- Vi sa aldrig tant, de blev mest moster. Man sa de mycke. Våra grannar hemma där - alltså när inte de va riktig släkt, då blev de ju moster då mä, men moster Hilma, dä va ju en granntant där nere de. Hon fick heta moster Hilma hon. Å moster Stina var de en som bodde i samma hus.

Gustaf Johansson

- Å en gubbe kallas för Junkan. Junkan - vilka namn dom hitta på.

Nanna Johansson

- Joodå - så de va inte vanligt man sa tant på den tiden inte. Man visste väl av de där namnet, men de va liksom inte vanligt. Så att - de blev moster då när de var några utom släkten alltså. Man sa inte faster annat än om de va faster inte. De var de som var så roligt.
- Hörde det till bostäderna, bodar och land?
- Jaa, de gjorde de ju. Vi hade ju vedboden, å sen en annan bod, som man hade mjöltunnan å - man hade ju alltså kornmjöl i nån tunna, dom koka ju kornmjölsgröt på kvällen förstås, mycke vanligt de. Å så salta man ju strömming. I augusti eller va de var, ja vet inte vilken månad på sommarn. Då kom de strömming me båt till Friggesund, å då bruka då alltså - farbror Fridolfsson de var handlarns - då körde dom ner till Friggesund å hämta dom där strömmingslåderna. Så fick vi dom sent på kvällen. Å klockan tre på morron bruka jag stiga upp me mamma, om jag också va barn, å vi gila strömmingen. Så vi fick inte färskströmming då på annat vis. Å sen skulle de sköljas å saltas då. Sen hade man mat då för vintern. Rensa strömming, de är gila de. Jag säger som vi pratar. Jo, å så hade vi ju jord. Vi arrendera ju lite jord å. Vi betala arrende vi, smederna, alltså, så vi hade ju inte fria bostäder. Men de var ju billigt på den tiden, jag tror femti kronor på året nånting. Å så hade vi lite jord då å koföder.
- Vad hade ni från den jordlappen då?
- Vi hade hö då å lite säd å potatis. Sädd då så vi hade åt grisen då å lite - å så korn då så vi hade kornmjöl då å tröska då på hösten. Å så baka vi - alltså när jag va barn alltså - då baka man ju bröd själv, för då hade vi ju - i den där tvättstugan hade vi en som vi kalla för bagerkamarn- å där fanns de bakugn. Å där baka alla sitt bröd då.
- Hur mycket bakade dom av då?
- Ja de kan jag inte säga kilovis, men dom kunde ju baka en par dagar. Å då hade vi långa spett så här me bröd då, å de hängde vi på vinn då

på vintern, bröspettena. Så hade vi väl nånting över då. Man köpte ju aldrig hårt bröd på den tiden.

- Bakade ni finbröd också, vetbröd eller ... ?

- Ja, till jul, till helgerna alltså. Annars köpte man ju. Bullar å skorper gick på tjugufem öre, de var mycke vanligt. Å då fick man bra mycke, för de var ju billigt. Alltid till sönda. Jag vet att vi fick kaffe på säng, Nisse å ja, när vi var små. Då fick vi en bulle på Söndamorrön, å då var de kalas. Jaa. Men sen då baka ju mamma till jul. Hon hade stående fyra sorts kaker hon. Å när vi var riktigt små, då steg hon upp klockan tre på momarna å baka för att inte vi skulle ligga i vägen å vara oppe. Mamma var morronmänniska hon. Då baka hon Hedvigsforskransar, som - de ä nånting typiskt dä. Utav vetedeg me mycke smör i. Å så pepparkaker å så havrekaker å smörkaker. Å smörkakerna tyckte jag va de godaste kaker som fanns. För de bakas utav nykärnat smör alltså, å så var de runda kaker som man nagga å gjorde ett hål i som en liten brödkaka. De var jul å misommar de, de var vanligt dä. Å då räckte dom bra länge på den tiden förstås, för att vi fick ju inte gå å äta hur vi ville inte.

- Lejde mamma någon till hjälp med baket också?

- Nää. Ja, kanske när vi baka bröd ibland, att hon gjorde dä, för att i början kunde ju inte jag hjälpa till när man skulle grädda, alltså när man baka grovt bröd. Då måste man ju vara två, en lägger på spaden, masar upp för att de ska gå fortare. Men när vi var barn, då hade hon nog en som hette Udd-Margit, en gumma som bruka gå å hjälpa till. Hon bruka hjälpa oss å tvätta hon. Men annars så - alltså, vetebro å sånt, de kunde hon ju baka själv förstås.

Fick ni köpa vetemjöl ifrån ... ?

- Vi köpte vetmjöl förstås.

- I affär eller ... ?

- Ja, i affär.

- Ni kunde inte köpa genom bolaget då?

- Nej, inte va jag - å dom hade nog inte nå reserv heller. Jo, förr i världen, gammalt tillbaks - om vi säger så här - när min farfar hade barnen små, då fick dom utdelning. De hörde väl till deras lön. Dom fick visst mä - dom fick både strömming å sill tror jag å salt, å jag skulle tänka mej mjöl å så där. Men då gällde de att de där skulle räcka till då till nästa gång. De va då de kunde vara krångligt.

Gustaf Johansson

- Råg å korn fick dom, inte vetemjöl. Jag vet aldrig att bolage har haft vetesåddar heller.

- Nej, det lönade sig väl kanske inte då.

Nanna Johansson

- De hör till längre tillbaka de ja.

- Och hur gick det till vid slakten, vi talade om det tidigare?

- Jaa, vi lejde ju slaktare då när vi slakta grisen. Å de var pappan å dom här flickerna här i torpet, Lisa å Hilma. Så lejde vi nån som rörde blodet då. Pappa hjälpte ju till, men mamma å jag vi gick å gömde oss vi så inte vi skulle höra. För de var otäckt på den tiden. Dom hade en sprint å slog in i grishuvet, dom sköt dom inte på den tiden. Å mamma å jag - jag ärvde mamma på de viset, kunde inte vara mä vi nån slakt eller nånting.

- När skulle det här göras då?

- Ja, före jul då. Å så bruka vi göra så - vi slakta inte alla gånger på samma tider, utan då gick man bort. Vi hade nå vissa familjer då

som vi gav varandra fläsk å så där. Jag minns inte hur många de var. Så då bruka vi gå till, å vi som var barn tyckte de var så roligt när vi fick gå bort då me de där fläske. Å lika när vi baka i bagarstugan, då gick vi till varandra me mjukbröd. Man baka ju tunt rågbröd - eller man baka mjukbröd som var bara så där tjockt utav de där grova rågmjölet. Å de tyckte man väl var gott på den tiden. De var mycket vanligt, de, att vi var vissa då som gav varandra. För vi baka ju inte på samma gång alla gånger. Å då tyckte vi barn de var så roligt då när vi fick gå bort me mjukbrö.

- Vad kallade ni det där för när ni gick - kallade ni det för något särskilt?

- Nää, vi bara skulle gå bort. Vi skulle gå me mjukbrö till den å den familjen. De va inget särskilt. Jaa - inga höns hade vi, men många hade ju höns då. Vi hade så trångt i lagårn så vi kunde inte ha höns.

- Var det kvinnan i huset som skötte djuren?

- Jaa, de var de ju, de var ju mamma som gjorde de, å pappa kanske hjälpte till om dom skulle kalva å de var besvärligt nån gång. Jag var så rädd, jag våga aldrig - jag har aldrig sett när en ko har kalva jag, jag har vare så sjåpig i alla tider jag så. Vi hade ju kor till jag var - va var jag? - nä, vi hade kor när pappa dog ja. Tjugetvå dog han. De var mamma som skötte korna. Jaa - hon var så duktig å frisk jämt hon.

- Slutade ni med kor sedan?

- Jaa, vi sluta ju då så småningom, de gjorde vi.

- Var hade ni korna? Gick dom på skogen på sommaren?

- Dom gick på skogen på sommarn dom. Ja, alltså, hela bruket som hade kor då. De var så roligt på våren, när vi fick höra koskällerna, alltså då kom allihopa å gick samma väg då genom stallen å opp genom skogen. Å de var så roligt när jag va barn, vi tyckte de var så roligt när vi fick gå me korna då å följa tanterna där. Väldigt roligt, när man hörde koskällerna. Å då bruka vi lyssna, lyssna då på bruket när dom börja på släppa där. Då tog vi våra, å då skulle vi inte få gå genom gården, utan vi gick liksom bakom vedboden å ikring så där. Inte vet jag, vi skulle inte låta korna gå liksom genom gården våran, utan vi fick gå en stig ikring. Å så kom vi ner då å sen fick vi sällskap mer korna då allihopa, en hel lång rad.

- Vilken tid var det där på morgonen?

- Ja, de var så där halv åtta nånting.

- Kom dom hem ... ?

- Dom kom ju hem, men de hände ju ibland man fick gå å leta dom. Dom kunde vara borta, så jag minns jag följde mamma några gånger. Då var de mörkt å då, för de var ju på sensommarn, den tiden de börjar på bli svart å så där. Då blev dom ju krånglig, för då skulle dom ju leta svamp då, å då blev dom länge förstås. Men tänk va mycke arbete de va på den tiden för en kvinna förr i världen. Tänk mot va de är nu. Om man tänker efter.

- Det var väldigt mycket extraarbete.

- Ja. Å skulle man ... till både jul å misommarn å slåttern skulle man ju brygga dricka själv å då. De gjorde man alltid. Jag kan inte säga alla gjorde de, men många familjer gjorde de. Vi bryggde till slåttern. Då hade vi ju lite hjälp till slåttern å så där, vi hade en gammal morbror ...

Gustaf Johansson

- Gjorde brännvin iblann å.

Nanna Johansson

- Nää, Gustaf. Men aldrig koka dom brännvin. Men de är före vår tid, de har ju inte vi vare mä på. Nä, men brygga vanligt svagdricka förstås, de fick man ju göra.

- Fanns det något bryggghus?

- Ja, vi höll till i bryggghuset då. Å så hade vi såna här saker som skulle vara då, man sila ju de där mäskan genom råghalm som dom köpte då å sköljde. Vi hade särskilda bunkar till de där. Ja var inte så förtjust i dricka, jag tyckte inte de var nå gott. Men de skulle ju vara mycke dricka när man hade slåttern, man skulle ja ha kopparflasker me dricka me på slåttern. Man hade ju en liten bit att gå förstås.

- Så dom hade mat med sig ut för dagen då, och dricka?

- Nej vi gick hem å åt egentligen, men dricka hade man me sej. Var lite längre man gick hem å åt, men man måste ju dricka då å då förstås, för man vart ju törstig förstås, de var varmt.

- Det här jordbruksarbetet nu på kofödorna - delade ni upp det i familjen så barnen fick hjälpa till?

- Javisst, vi hjälpte ju till. När vi blev så stor så vi kunde räfsa, då gjorde vi ju dä. Vi hade ju ingen häst å körde hop mä inte, utan de va pappa då å sen mina bröder. Einar var så mycke borta han, men Sigge var hemma då å hjälpte till, å sen hade vi en gammal morbror som vi kalla morbror Forslund i Friggessund här, bröderna Forslund. Han kom alltid, han var pensionerad liksom. Var alltid hos oss på slåttern å hjälpte oss, tyckte han var roligt då å komma opp. Vet inte om han tog betalt heller, de känner jag inte till. Så att de var kanske en tre karlar då som å så mamma då å jag å Nisse hjälpte vill till å räfsa då å så där. Stekte alltid nå kalvlår då när mamma hade slakta. Så hade vi me oss då.

Gustaf Johansson

- Brännvin hade dom.

Nanna Johansson

- Brännvin - jaa, men inge fylla i vår familj, för pappa var ingen - om han köpte en liter konjak till jul, då bruka de vara kvar till misommar. Han gjorde så han att om faörbröderna kom upp en söndag å hälsa på då, då fick vi - då var de inge vetebrö till kaffe. Kunde få en varsin kask då, som dom sa på den tiden. Tog fram den där flaskan - en å inge mer. Inte blir dom full å inte blir dom nånting, de var nästan bara i ställe för vetebrö de. Så pappa har jag aldrig sett full, å inte farbröderna heller. Men de kan ju hända att han hade lite på slåttern då, alltså morbror Frits då. Alltså på kvällen eller så. Men inte nå fylla eller nånting.

- Hade ni lada själv då?

- Ja de va lader på tåkterna sa vi när vi slog. Å sedan fick vi ju låna häst då å köra hem då på vintern då å lasta ur ovanför lagårn då. Fejse sa vi på den tiden. Ovanpå de så hade vi utrymme för hö då alltså. Vi körde hem då efter som de gick åt. Vi låna nog häst utav bolaget skulle jag tro. Dom hade mycke hästar bolage på den tiden.

- Och sedan vid skörden ... ?

- Jaa då, vet jag inte om vi hade hjälp. Vi klara oss nog själv på den tiden. Pappa slog skar han som man sa på den tiden då, å mamma tog opp, å jag hjälpte väl till när jag blev så jag kunde. Tyckte jag va så tråkigt göra så. Usch - de va inge roligt.

- Fick ni mala hos bolaget?

- Nä, dom hade en kvarn nere i masugnen som vi kalla för masugnen. Å där var de en kvarn. Alltså, mala fick vi inte, brüska alltså. Näe,

skulle vi mala, då fick vi skjutsa ner till Friggesund eller till Svedjebo, för där hade dom kvarnar. Tröska, de gjorde vi där nere på masugnen som visa. Å de var väl nån - de har väl vare kanske en gammal kvarn skulle jag tro. De hade de vare för länge sen. Å sen köpte dom ett tröskverk som dom satsa i allihopa, tror jag, alla dom som bruka tröska. Å de gick väl me vattenkraft de, för de var ju vattenfall där. ... där hade vi tåkten. Nä, de stog nere vid masugnen, nedanför kvarndammen. Å då var de ju vattenfall där, så de gick me vattenkraft.

- Kunde arbetarna ta sig ledigt någon dag för att sköta slätter och skörd, eller skulle allt sådant här göras på kvällstid?

- Ja vi tog ju ledigt, smederna förstås, men bolagets folk - joo, dom fick nog ta sig ledigt. Men jag antar att bolaget skulle ha sitt arbete utfört först å sen fick dom göra't, skulle jag tro.

Gustaf Johansson

- Ja, slättern där, då bruka dom komma ner en tjuge man å ställa opp ...

- Till bolagsslättern då?

Nanna Johansson

- De var mycke gammalt tebaks då, när dom slog för hand. För de var ju inte slättermaskiner längre tillbaka, utan alltså kolare å sånt där som bodde - ja, i skogsbyarna, dom fick komma ner å då fick dom göra de där för arrende antar jag, för att dom hade ...

Gustaf Johansson

- Skulle slå vissa dagar utav arrende.

Nanna Johansson

- Men de kommer ju inte jag ihåg inte, men jag vet att dom gjorde ...

Gustaf Johansson

- Ja, jag vet jag å, inte har jag vare me om'et inte.

Nanna Johansson

- Nää, men du vet att så fick dom ju göra. För att de fanns ju inga slättermaskiner då längre tillbaka. Å de måste ju vara bra mycke folk, för dom hade ju stort jordbruk bolaget.

- Fanns det slättermaskiner som ni använde på tåkterna, eller var det alltid handarbete?

- Jag minns inte annat än slättermaskin på gråden när vi slog inte.

Jag kommer inte ihåg att - ja, man slår för hand i dikesrenar å så.

- Så ni hade slättermaskin?

- Nej, inte egen inte, vi lejde en som gjorde de. Vi lejde alltså folk utanför - alltså - jag tror vi hade nån vid Holmberg heller hur de var.

- En bonde då som kom?

- Ja alltså - Mobb-Johan han bruka köra gödsel åt oss före jul. Jag tror inte de var han som - jag tror att vi hade nån i Dala som slog åt oss ja. För Kristian Johansson gjorde de ju, gamla rättarns när dom hade arrendeställe. Då bruka dom slå åt oss ja. Så jag minns aldrig att vi har slage för hand de vi hade inte, för de ä längre tillbaka dom gjorde de. Slättermaskiner har nog funnes bra länge.

- Så det skulle lejas hjälp då?

- Ja, sånt måste vi leja för. Men alltså sen då, när hö var torrt, då bar dom in de på stänger. Vi lejde aldrig nånting, utan hävler eller va dom kalla de för, lasta på de å bar in de i laderna. Så vi fick

hjälpa till å trampa då, ungarna. Å mamma räfsa efter å så där.

- Så ni behövde leja hjälp ganska mycket?

- Ja, så måste vi leja förstås. Å till gödselutkörningen. Å så när vi skulle så, alltså på våren, då måste man leja för te köra den åkern, å så likadant potatislande, de måste vi förstås.

Gustaf Johansson

- Men sådde gjorde dom nög mä - dom hade en grej som kallas för en stråke. Å så hade dom säden i nå kärrer som dom gick å bar mä sej. Å sen då så fila dom på på de där vise å då spruta de alldeles ...

Nanna Johansson

- Nej men gjorde dom så här med händerna?

Gustaf Johansson

- Ja, de va senare dä.

Nanna Johansson

- Ja, för de såddes för hann när vi hade de, jag tror inte dom hade - kanske såningsmaskin på slute...

Gustaf Johansson

- Att dom gick å kasta så där, de minns jag så väl. De gjorde vi å.
- Det blev väldigt mycket arbete med de här kofödorna, det måste det ha varit?

Nanna Johansson

- Ja visst var de dä, å obekvämt. Jag menar för ett fruntimmer som skulle sköta korna. I början innan vi fick vatten alldeles inåt lagårn, så hade vi en källa bra långt ner där vi bodde. Å tänk vilken motlut å gå å bära allt vatten. Rätt så mycke vatten skulle de ju vara i alla fall. Å bära allt vatten hem till bostaden, man hade ju inga bekvämligheter alltså. Så visst var de ett släp för dom gamla - eller för människorna förr i tiden. Ett väldigt arbete. Å allting skulle sys själv, underkläder å. Allting skulle man ju sy själv.
- Gjorde Er mamma det?
- Ja, de gjorde hon när vi var barn, hon sydde ju. Å förresten, när jag var väl en sjutton-arton år, då sydde vi ju både linnen å sånt där själv. De är ju sen de blev trikå så där som man har ju köpt. Nej - å alla kläder åt ungarna skulle ju sys förstås, barnkläder å allting. Visst var de mycke göra. Förstår inte hur dom hannt mä jag inte. Å så skulle domka rda ull å spinna de där till strumpor.
- Köpte dom ull då?
- Köpte ull, för vi hade inga får. Å så karda vi själv, tråkigt göra. Usch, när jag börja på kunde, tyckte inte om de där ja, va tråkigt göra de var. Men spinna, de var ju roligare ... man karda ju de där små sakerna - då var de roligare. Så de lärde man sej ju då. Joodå, sen så sticka vi ju då, åt karlarna då förstås. Men vi köpte ju strumper, jag menar åt oss fruntimmer så lät vistica på maskin förstås. Köpte garn å sticka, vihade ju inte så där grovt garn. Men karlstrumper skulle de ju vara sån där hemull till förstås.
- Jo, vi pratade om somnad sist. Jag tänkte fråga om det fanns någon sömmerska på Hedvigsfors?
- Jo, de fanns de, å när jag va liten, inte så gammal, då var den en som hette Margit, uppå-täkts-Margit kalla dom na. Jag vet inte varför. Å hon bodde där i samma hus som rättar Johanssons oppepå på ett rum,

å jag tyckte de var så fint oppe på den där kammarn där hon bodde. Duktig å sy å rar människa väldigt. Men jag vet inte om hon hade nån karl, jag har ingen aning om de, då åtminstone. Hon brukar få sy nästan åt alla då, hon var liksom brukssömmerska. Å så fanns de nära som sydde. Mamma sydde ju själv kläder åt oss när vi var små oss, men de var när vi blev större. Ja, alltså, vi gick väl i skolan när hon var där, men sen då så var de ju kusiner som lärde sej till sömmerska å sydde. Å så hade vi en som hette Edla, måg-Edla kalla vi na för. Hon brukar vara hos oss å sy, för då gick dom i gårdarna å sydde. Å världen är bra liten. Vi hade sjuksyster här nu, å hon brukar gå här i Iggestasbruke å vikariera. Å hon bor i Sandviken. Hon var dotter åt den där Edla. Tänk ändå så ... de kan vara.

- Och skomakare, fanns det också?

- Ja, de fanns de, å dom for också i gårdarna. Han hette Nils Berglund, vi kalla'n för Nicken. Så jag minns när jag var liten, så var han hemma hos oss. Så trångt som vi hade - han hade skomakardisken mä sej där då. Han gjorde väl nå skor åt oss - eller om han laga. De var väl åt karlarna, för jag tycker jag minns att jag fick då köpskor, alltså när jag gick i skolan. Men - de var vanligt att dom gjorde så. Både sömmersker å skomakare kunde ju fara i hemmena å arbeta.

Gustaf Johansson

- Ja vi hade en som heta Snaarn, som hade träben, å for ikring i gårdarna å laga skor å gjorde nya skor å. Var väldigt bra skomakare.

Nanna Johansson

- Nicken var ju också fin skomakare.

- Fanns det annars i affären vad man behövde?

- Jaa, farbror Fridolfsson hade ju diversehandel, å han hade ju skor. För jag minns ju så väl - till jul fick vi nya skor då, å galoscher. Å de var svarta boxkalvsskor då, känger vanliga. Å de var så roligt när man fick dom där skorna. Ja, jag glömmer aldrig. Man brukar sätta dom nedanför soffan när man vakna så man såg dom där på morron. Tänk va man var glad på den tiden. Nu kanske inte ungarna har så där stort värde för te få nånting. Men då fick vi galoscher till å. De var väl kanske inte alla som fick de heller, de berodde ju på de, de kunde ju vara stora familjer å så där kanske. De vet jag ju inte. Så jag minns ju i regel inte att jag fick nära skor som Nicken gjorde. Men de var nog mera kanske åt karlarna dom gjorde.

Gustaf Johansson

- När krige bröt ut, var de inte fick skor då.

Nanna Johansson

- Jag? Joodå - nittonhundredtrettion hade dom utställning i Hudiksvall - jag tror de var - var de inte fjorton förra krige bröt ut?. De var nittonhundredtrettion, då hade ju smederna saker på utställningen i Hudiksvall. De var en stor utställning där då. Å de var första gången jag fick fara till stan å följa pappa, å då var jag tretton år. Å då följde han me å jag fick köpa lågskor, fick såna här fina band på. Ja, vi åkte häst till Friggesund å båt därifrån över Näsvisken å tåg in till stan. Så åkte man då. Men då fick jag fina lågskor å pappa följde me in å köpte. Nå remmar över så här då, nånting - å de var ju väldigt roligt då förstås.

- Ni var inte ofta i Hudiksvall annars?

- Nää - de var första gången jag var till Hudiksvall, å då var jag tretton år. Å så året efter, då var de flyguppvisning, då följde jag också pappa dit. Mamma var alltid hemma hon, hon skulle sköta korna hon. Hon skulle ju inte följa å ville väl inte heller. Då fick jag följa pappa dit. Å min bror var förlovad mä en flicka, å hennes föräldrar hade hotell Temperance på den tiden. Så vi låg där på hotellet, jag låg - Adele var en syster till min blivande svägerska, lika gammal som mej. Å på morron i tretiden vakna man av att kyrkklockerna ringde. Å Adele sa men var är de nu så hon. Å jag förstog väl riktigt inte jag, för jag visste inte va de var för seder i stan, de kanske skulle ringa. De var då när kriget bröt ut nittonhundrafjorton. Å då var de bara de att då blev det ingen flyguppvisning, utan då fick vi åka hem, för då var dom rädd att inte tågerna skulle gå. Man var ju förfärligt - de var ju nånting så ovanligt, de hade ju inte vare krig på länge, länge då inte. Å då blev de ju mobilisering i Sverige å förstås. Fick inte se, var ingen flyguppvisning, fick fara hem vi på söndan me oförrättat ärende. Å de var andra gången jag var till Hudiksvall.

- Det var väl marknad i Hudiksvall annars?

- Ja, de var dä. Å den var man ju rätt så ofta på då när man var ung. De var ju så roligt så. Då åkte man ju karusell å slänggungor å allting var man ju mä på på den tiden. Joodå. Nittonhundrafjorton-femton då gifte min bror Sigge sej, då var de bröllop på Temperance å då var vi där på de ja.

- Var ni mycket ute hemifrån annars, reste bort och hälsade på någon eller ... ?

- Inte så mycke inte. De va mest i Friggesund, för där hade vi släkt. Å dit åkte vi nog en gång på somrarna när jag var barn. Pappa låna häst han då utav nån arrendator eller bonde å vi åkte trilla dit då.

Gustaf Johansson

- Å då är de bara elva kilometer emellan Friggesund å Hedvigsfors.

Nanna Johansson

- Ja, de är ju bara här. Å då hade min mamma en kusin där då som var gift me skogvaktar Berglund, å hon fick ju heta moster Anna alla gånger, åsså hade dom en dotter som hette Märta i min ålder då. Dit åkte jag ju ofta ändå me posten å så där. Men annars vet jag inte att vi var nånstans längre å hälsa på, de jag kommer ihåg inte.

- Så man höll sig hemma mera?

- Man höll sej hemma mera ja. De var inte så vanligt att man var ut å ...

Vi hade lite släkt i stan, de var där vi låg då nittonhundratretton, när vi var på utställningen, då var de en kusin till pappa i de där hemmet vi hälsa på då. De var den gången de ja.

- Hur var det annars i Hedvigsfors? Var det mycket människor som flyttade dit och reste därifrån, så det var omsättning på folk där?

- ... nå de kan man väl inte säga. Nej, de var de nog inte, de var nog de folk som fanns där då. Men de va ju mycke ungdom å så där, å dom

- de va ju väldigt livligt. Gamla rättar Johansson, som var före Gustafs pappa, han var ju musikalisk, så han hade ju bilda en hornorkester där. Min bror Einar var då mä i den. Han blåste nånting som hette tenorbasun han på den tiden, men man hör inte de namne nu. Ett väldigt stort horn, å de där skulle putsas å vara så blankt. Jaa, de va bra många. Och så hade han en sångkör, var han ledare för å. Visst var de lite som rörde sej.

- När uppträdde dom här föreningarna då, sång- och musikföreningen?

- Jaa - jag förstår dom spela väl - jag kommer inte ihåg nå särskilda - ja vet på Kristi Himmelsfärd på morron så tror jag nästan de var, då

bruka dom spela på bruks å på berget ovanför där vi bodde alltså, bara - dom hade gjort ett stort runt bord runt kring en pall där. Å då hördes de över hela bruket. Å sen sjöng dom väl när de var nån fest å så där. Logen var ju väldigt aktiv då, alla ungdomar var mä i den å så där å jag tror rättar Johansson var mä där ett tag å ja. Han var nog de för han kom me i alla fall. Och då spela dom väl då å likadant sångkören sjöng.

Gustaf Johansson

- Så var kronprinsen opp dit en gång.

Nanna Johansson

- Ja men då var de inte nån orkester Gustaf, han var opp me amiralens han väl. Då vi va dräktklädda alla människor när vi kom å uppvakta. De är väl - ja inte minns ja vilket år de var - vi var gift- kunde va efter nittonhundra-tretti de. Kronprinsparet var upp ja. Annars så var de ju inte så mycke. De var logen som var aktiv på den tiden, å så var de ju nån fest på vintern å så kanske en på sommarn, då höll dom till på skolan. De tyckte vi var väldigt roligt då. Då var de en paviljong där, å vi gick väl där å dansa då. - En gammal skyttepaviljong. - Å så hade vi en spelman då, Kristian Johansson, som var så duktig å spela dragspel då, som spela, de va spelpengar åt han då för att han spela.

Gustaf Johansson

- Å var de så att man hade en tjugefemöring så var de te lämna den då.

Nanna Johansson

- Ja, dom kanske lämna mer å, jag minns inte. Flickerna betala aldrig, de var pojkarna som gav spelpengar, för i regel mena dom att flickerna tjäna väl ingenting. Pojkarna hade väl alltid förtjänst på ett eller annat sätt, i skogen eller på bruket. - Jaa, jag kommer inte ihåg. De är bäst å fråga nu. Jag kommer ju inte ihåg så bra vad som hände.
- Var ni ute kring Moviken och Strömbacka på dans t.ex.?
- Ja, de bruka vi vara. När de var misommar, då var de ju misomnardans i Strömbacka, alltså på gamla logen, å den är ju rivnen nu. Dit for vi mycket på misommar, å då hade jag ju tjocka släkten där. Bodde hos faster Johanna som jag sa, fick ligga där. Moviken va vi väl på nånting ibland, nån fest å då, cykla ju på den tiden då förstås. Fanns ju inte bilar då inte. Men - ja, jag vet inte. Sen blev de nånting i Dellen, bal som vi bruka åka på, de var ju innan vi gifte oss, när vi var ungdomer, cykla dit ibland. Å Dellenbal därmer är de ju rivet nu, de var ju restaurang då å dans å så där. Gamla Dellenbal hette de då ja. Sen blev de en nybyggd. Tråkigt att den kom bort tycker jag, den kunde ha fått vare där den där restaurangen. De var trevligt å sitta där en sönda så där på sommarn, se lite folk å dricka kaffe å så där.
- Var det mycket slagsmål och så där på de här logdanserna utikring, som man har hört talas om?
- Mycke gammalt tebaks, så var de nog åt Engebohället å så där. Ja, de kommer jag inte ihåg så mycke, men jag minns när jag var ung en gång, när vi var till Norrberg på nyårsvaka. Vi åkte spark, å då var de - de va nästan som ett krig, för dom sköt utanför där. De var två sorts härar som va hop, dom va ovänner, samlas på två håll liksom. Å jag förstog inte å vara så rädd, jag tyckte nog de var lite spännande å. Ja minns Lina Dahlberg var mä, en min kusin. Ho var så rädd så rädd så. Men jag liksom ville se lite hur de blev när dom där träffas.

Men vi åkte väl i alla fall. Fast de va ju hemskt, för dom sköt i luften å så där. De va nära oroselement som fanns å på den tiden. Men de är ju borta nu, nu behöver man ju inte se nåt sånt där.

- Hur gamla var ni flickor innan ni fick börja gå ut ensamma?

- Ja, vi var väl sexton sjutton år då förstås. Alltså, när vi var barn, när de var dans på misommar, då fick vi ju gå ner på paviljongen förstås. De gick man ju å titta på, inte dansa man ä. Men de var ju alltid någe att man fick vara ute lite då å se på misommardansen å så där.

- Men ni hade någon tid ni skulle vara herma ... ?

- Ja, vi gick väl hem, inte var vi ute på natten, hela natten - nej, de var vi ju inte. Sen jag konfirmeras då å sen jag fyllt femton år, då gick man ju ut på dans då, då hade man liksom rättighet å vara ute då. Men inte före då vi konfirmeras då vid pingsttiden, å så då när de va misommar då tyckte vi liksom vi var färdig å fick gå. Då hade de gått en tid efter konfirmationen då. Nu kanske dom går ut å dansar samma dag, de vet jag inte. De är inte så noga. De va liksom mera noga på etiketten på den tiden.

- Var ni strängt uppfostrad?

- Nää, jag hade så snälla föräldrar så. Jag menar, vi var väl inge onöjlig heller. Så jag menar - dom behövde ju inte vara så stränga emot oss. Å inte var vi väl ute som barn, vi var ju hemma då förstås. Vi var ju inte ut å - var inte ute förrän man blev vuxen då liksom.

- Var dom mycket kyrkliga dom äldre förr?

- Jo, de var dom nog, för när kyrkoherden eller prästen kom, eller om de kom en predikant, då gick mor ända fram på bruke, å vi barn må förresten. Vi gick ju - de liksom hörde till de att man skulle gå.

- Hur ofta kom dom upp?

- Ja, de kan jag verkligen inte säga. Prästen kom väl ... de var väl några gånger, tre fyra på hela åre kanske, jag kan inte säga om de va oftare. Men sen kom predikanterna då alltså, dom här - ja va ska jag säga - jo de va såna pingstväänner, dom gick i gårdarna dom, såna här evangelister dom kallas. Dom hade stugmöten också. Å vi gick ju på allting då på den tiden, för de var ju ingenting annat. Alltså om de kom evangelister, då gick vi ju på de mötet, å vi gick på skolan när predikanterna kom å. Å de var ju så vanligt de så.

- Men det fanns ingen religiös förening?

- Nää, de fanns de inte, de fanns inte de. Å ingen söndagsskola heller på Hedvigsfors, utan logen hade ett ungdomshem, barntempel som dom sa som vi hade då å barna fick gå på varje sönda. Näe, de var inte nån religiös, men dom var ju lite så där kyrklig av sej i alla fall. Å for te kyrkan, men de var ju långt emellan, för att då skulle man ju åka häst då.

- Ja, blev det av ofta att ni åkte till kyrkan?

- Nej, de blev de nog verkligen inte, de blev dom inte. Genom att kyrkoherden och så pastorn kom ju upp ibland då, då tyckte dom väl inte att dom behövde då förstås, åka till kyrkan. Sen de vart bil vart de ju lite bättre ordnat, å buss å så där. Jag vet ju mamma for ju då när de var de gamlas dag å så där, ville ta nattvarden å så där. Å de ville ju dom gamla göra. Jag låter som int jag är gammal, jag är gammal jag me, men jag talar för andra gamla nu.

- Om man skulle döpa ett barn t.ex., åkte man ner till Bjuråker då, eller ... ?

- Neej, de var ju mycke på skolan de. Dom höll till där. Där skulle jag tro att vi blev döpta å, för de var väl inte vanligt att prästen kom hem heller. De var väl lite mer besvär me de då förstås.

Gustaf Johansson

- Dom sparade ihop å tog flera stycken.

Nanna Johansson

- Ja, dom passa nog på, för ja vet en som heter Oskar Bjurman, som fyllde sjutti år i går, från Moviken. Han va me å döptes i samma vat-
ten, de vet jag. För många bodde på Hedvigsfors då. Å de var nog i
skolan i Hedvigsfors då. Fröken Vallén ordna väl me skål å allting
hon då, lärarinnan vi hade då. De var en gammal lärarinna som va låg-
halt som var där hela sin tid, från hon va ung te hon vart gammal.

- Och vid begravningar?

- Jaa, då var de så när nån dog, då samla - då skulle dom göra mat
alltså i hemmet där som begravningen var. Då gick man me mjölk till
den där gården, där dom skulle göra ostkaka, grynkekaka, färskost å sånt
där. För dom skulle ha masäck då me sej till kyrkan på den tiden. Å
så sen så när pappa dog, tjugetvå, då hade vi masäck me oss å till
kyrkan då, för att de var en bondgård där som Gästis är nu. Dom hade
liksom - där fick dom vara alla som kom till kyrkan, för man åkte ju
efter häst på den tiden, å då tog de lång tid både dit å hem. Då
måste man ha mat me sej. Så då vet jag att vi tog upp mjölk vi må som
dom bruka göra, å så gjorde vi i ordning sån där mat då. Men vi hade
ju annan mat å, men skulle ju alltid vara ostkaka å grynkekaka å sånt
där, bonnmat som man säger. Å sen hade man mat hemma när dom kom -
jag vet inte om dom andra hade, vi hade då de - middag liksom. Jo,
så de var ett bestyr då.

- Vem var det som läste ut den döda hemma då?

- Jaa, de gjorde - pappa gjorde de ibland, å farbror Fredrik som var
gift me faster Anna. Å jag tror rättar Johansson, gamla rättar Jo-
hansson också. De beror på hur de passa då. - Ja, din pappa, men före
din pappa menar jag. Ja din pappa bruka ju sköta om'e förstås.

- Fanns det någon som kunde svepa lik och ordna med sådant?

- Jaa, faster Anna Tinglöv då, min faster, alltså syster me pappa, hon
bruka ju svepa. Hon gjorde de me pappa minns jag, å hon gjorde de
nog annars. De var nog nån mer som bruka göra de, men jag kan inte
rätt komma ihåg. - Ja på senare tid kanske. - Å mycke då på den tiden
skulle dom snicka kisterna. Alltså de fanns ju en snickare, en
snickarverkstad i Hedvigsfors, som en sån där bysnickare som man säger,
Johan Berglund. Han bruka ju snickra kister då mycke. Om dom inte
tycktes ha råd å köpa eller nånting. Jag vet inte, de var inte så van-
ligt att dom köpte heller. Men pappas kista köpte vi då, de minns jag.
Å sen kanske de börja så. Å gammalt tillbaks hade dom ju inte riktiga
kransar heller, dom hade konstgjorda kransar liksom, som plåt. Vackra
kransar, men utav nån tunn plåt då färgad me blommer å sånt där. Så
jag vet att - inte så sent som tjugeett för då var de ju levande blom-
mer, men före. Dom hade dom hemma på affärerna å så de var bara te gå
å köpa. Jaadå. Joodå, de hade dom förr i världen. De var inte så
gott få levande blommer på den tiden inte. Spika väl på dom där plåt-
kransarna då. Vore de nu så skulle dom kunna göra mycke vackrare sa-
ker utav plast om de vore konstgjort, än va dom va då. Jaadå.

- Bröllop t.ex. - hur gick det till vid bröllop?

- Jaa, då lejde dom - då var de en brudflamma då på den tiden som kläd-
de brudarna, alltså när jag var barn å de jag minns, å hon bodde i
Bjuråker å hette fru Forsvik. Alltså dom som hade kroner å så där. Jag
minns inte alla på Hedvigsfors, om hon klädde, men jag minns då min ku-
sin Hulda. De var de första bröllopet jag var då. Hon var då klädd
så. Men hon hade vit klänning å var - annars hade vi svarta klänningar

förr i världen. Å sen lejde dom väl nån då som laga mat å så där då. Och var de bondfolk hade dom visst i flera dagar, en tre dagar å så där. Men på brukena så var väl inte de vanligt inte, hade inte så stora utrymmen heller. De fick ju vara lite enklare de förstås. Jag vet inte hur gammal jag var då när Hulda gifte sej, vi bodde ju närmsta grannar vi då, när de där bröllopet var. De var de första bröllopet jag var då.

- Var det bröllop i Hedvigsfors då?

- Ja, de var bröllop hemma där då. Alltså - när min kusin Hulda gifte sej, då hade hon bröllop hos svärfars. Dom hade två stora rum å så - morfar bodde på baksidan - så de var gott om utrymme, å så var de på sommarn förstås.

- Så prästen var upp och vigde dem då?

- Nej, men tänk att de kommer jag inte ihåg. Kanske om dom vigdes på skolan. Tänk, att de har jag inge minne på, för jag var inte så gammal då. Men annars minns jag - jag har flera kusiner som har gift sej här i Hedvigsfors, Elna Engström å de, dom hade vigsel på skolan. Ja, de var så högtidligt de å, prästen kom upp. Både Märta, kusin Märta å Elna å Maja Elvström å Mia Elvström, alla dom fyra dom vigdes på skolan dom. De var ju väldigt högtidligt, kunde ju ordna trevligt där å. För de var ju inte - jo när Märta gifte sej fanns de väl bilar, men de var ju vinter - ja, hon vigdes i alla fall på skolan.

- Var det inte så ofta kyrkvigslar då?

- Nej, jag tror inte de.

- Ja skolan ja. Ni har inte berättat någonting om skoltiden i Hedvigsfors. Ni hade också fröken Vallén förstås?

- Ja, jag hade fröken Vallén ja. Hon var låghalt hon. Å va arbete hon hade. Tänk va mycke barn hon hade. Jag förstod ju inte de då, att hon hade ju högar me skrivböcker som hon skulle ta in å sitta å rätta på kvällarna. Å både småskola - vi hade varannan dag vi då, småskola en dag å så var de folkskolan den andra dagen då. Tänk va arbetssamt hon hade. De var annat än nu de. Inte hade hon ledigt en kväll förstås, utan de var te sitta. Men hon hade hjälp me hushållet. Tant Lotta som var postförståndarinna här - hon är hundratvå år hon nu å bor i Forsa, våran postfröken. Tänk så gammal. Hon skötte hushållet åt fröken Vallén hon, gick dit på mornarna hon innan hon skötte posten å gjorde i ordning åt na å så där. Ja då ja. Å hon var ju här så många år här hon så. Våra bröder gick ju för na, å våra syskon, äldre å. Jag kan inte säja hur många år hon var här. Duktig var hon väl, som slöjdlärlarinna. Hon var så noga så, man fick lära sej att vara så noga i slöjden så. Jaa, minsann. Å ren skulle vi vara så att 'e inte blev smutsigt arbete. För vi skulle ju visa fram de på examen å.

- Vad fick ni göra för arbeten i slöjden?

- Jaa, vi fick ju börja me nå enkla saker då, nå små lappar som vi fick lära oss sy stygn på, både stoppstygn å allt möjligt, å korsstygn å så där. Å sist på tiden då sydde vi örngott me hålsöm, mycke arbete runt ikring så där, två hålsömrader me nån sorts kråkspark emellan. Å så skulle hörnena vara så fina då, breda fållar runt omkring. Fick lära oss å vara noga. Å förklään gjorde vi då förstås me vingar här - å allting skulle ju sys för hand på den tiden. Men noga skulle vi vara å ren skulle vi vara, ha rena förklään på oss.

- Och sedan efter skoltiden var det konfirmation då?

- Vart de konfirmation då. Jag var hemma ett år. Mamma tyckte jag var så ung te gå å läsa, skulle inte få bli så fort stor heller inte. Så jag var hemma ett år sen jag sluta skolan innan jag gick å konfirmeras när jag fyllde femton år de året då. Tyckte hon jag var för ung.

Tyckte väl de att jag blir för stor då så jag skulle få börja på vara ute ... de var nittonhundrafemton jag konfirmeras. Å då gick vi alltså. Då var vi inackorderad i Bjuråker en vecka. Fick vi gå till fots då till Bjuråker då. Vi åkte spark på vintern kanske, de gjorde vi väl. Inte var de vanligt, de fanns ju inga bilar, inga bussar eller nånting. Å när vi gick hem då, då var de roligt, för då var vi många i sällskap då, så de var liksom roligt när vi skulle gå hem då i slute på veckan då. Å sen var vi väl hemma nån vecka då innan vi skulle gå igen då. Å så där fortsatte vi då. - Ja, dom gick dom mä och - Moviken, hela Bjuråker gick ju. Å sen då när jag hade konfirmeras färdigt då å var klar mä dä, då fick jag cykel utav pappa. Jag skulle ju behöva ha haft en förut å. Å då var jag ju så glad när jag skulle få en cykel, då fick jag åka me drängen hos farbror Fridolsson ner till Delsbo å hämta den där cykeln då å åka hem. Å de var väl fest de då, när man fick åka på cykeln när dom är små, så de är andra tider, de är de allt. Å kanske inte alla som fick cyklar den tiden heller ... de vet jag inte, de var olika de där. Men jag hade nog lärt mej åkt i allafall, så jag kunde åka när jag fick cykeln. För att farbror Tinglövs hade en damcykel dom, å den fick jag lära mej på, så jag kunde åka i alla fall när jag fick cykeln.

- Hade ni något arbete när ni var liten som barnen brukade ha, för att tjäna en extra slant på sommaren, eller ... ?
- Jo, jag var me lite grann me gamla rover på bolage. Men hur mycke betalt vi fick, de har jag absolut glömt bort. De kan jag inte minnas. Å så var jag me på nå skogsfrösådd å så där å.
- Det var väl vanligt att barnen började tidigt på somrarna?
- Ja, de gjorde dom nog, fast jag var nog hemma mycke jag innan jag var ute nånting. Hjälpte pappa lite så där å, sen jag blev större. Så jag var aldrig ute, var borta nåt tag så där bara å så kom jag hem. Å så hjälpte jag till på posten iblann å på affärn iblann så där tillfälligt liksom, när Lotta var sjuk då. Men jag tyckte inte alls om postarbete, jag tyckte de var så nervöst så. Var där en vinter när hon var sjuk.
- Och posten kördes från Friggesund?
- Ja, den kördes på häst - då i början alltså - från Friggesund. Å sen kom de en ifrån Engebo å hämta posten här då å körde till Engebo å däruppöver då. Tills de blev tiden att dom kom me bil då, blev ju de på slutet då.

Gustaf Johansson

- De blir den där karln i gården som nu har Samuelssons flickorna där.

Nanna Johansson

- Ja de var per där som körde posten många år, när han blev vuxen. Körde me bil då.
- Vad hade ni för tidningar som kom med posten som ni läste?
- Hudiksvalls-posten fanns då på den tiden. Den hade vi nog som barn, alltså den minns jag först. Å sen blev de Hudiksvallstidningen, Hudiksvalls nyheter. Å Hudiksvallstidningen överlevde alla andra tidningar, så nu finns de bara den i Hudiksvall.
- Hade dom tidning ofta i gårdarna?
- Ja, de hade dom allihopa. Vi hade Stockholms-tidningen å hemma ett tag. Pappa tyckte ju om å läsa han. Ja, såna här veckotidningar, de fanns de väl ja. Ja jag kommer inte ihåg att vi hade Triumf nån gång, men jag tror nästan de, sen jag växte upp, för att de var väl liksom

följetonger å dånt där i den förstås. Å då hade vi post varannan dag då. Länge förstås när jag var barn, så sen blev de ju tre dar i veckan. Måndag, onsdag å lördag tror jag att de var. Men så blev de ju varje dag så småningom.

- Fanns det något bibliotek där man kunde låna böcker?

- Ja, de blev ju efter nittonhundratjuge, när Astrid Forsberg, lärarinna, kom hit. Hon va me i logen, hon va me å grunda biblioteket i Hedvigsfors. Ordna så de fick bli statsanslag å landsting å så där. Å de finns ju kvar de än, å de är ju mellan sju-åttahundra böcker där. Å Anna-Greta Sundin sköter ju om där nu alltså, så att vi får lite anslag, men inte statsanslag numera, men kommunsanslag. Så att de finns ju kvar. Så de är väl - inte är de väl mycke boklån inte. De finns så mycke veckotidningar nu så folk läser inte så mycke böcker som dom gjorde förr i tiden inte. Då är de mera fart på de här stora biblioteket nere på skolan.

- Jag tänkte fråga om någonting annat, om det fanns ett badhus? Hade ni någonting sådant i Hedvigsfors?

- Ja, de fanns ett litet badhus som bolaget hade greja till, å de var alldeles intill där vi bodde, där hade vi våran bäck där vi bruka tvätta. Å då var de - ja, de var byggt så att de var liksom både dusch å så var de liksom - men hur vi fick ångan dit vet jag inte - var liksom bastu å. Men man kunde ha huve ovanför, för de va ett håll. JA, dom elda den utifrån, på murpena. Å så var de som en kopparsak då inne i den där muren. Å så sen opppå högt så var de ett träkar, hemst stort, som de samlas vatten i. Dom skulle ju ha vatten ner då till badkaret. Å sen så var de ju ett skåp som de var dusch - men jag förstår inte, inte duscha då jag nån gång, för de var ju iskallt de. Men de var nog far att dom ha satt in i de där skåpe. Men de var nog innan jag minns de, hur dom fick ångan dit då. De var alldeles som en liten bastuskrubb då, men man fick ha huvet ovanför. Jaa, men hur ångan kom in, jag kan inte säja, för jag har aldrig var mä på't nån gång. Men de var ju kvar alltså länge, fast dom byggde om de lite grann. Men vi var ju glad åt de där. Kosta fem öre badtimmen då.

- Fick ni tinga på då?

- Jaa, de bruka farbror Fridolfssons affärn då när den var på bruket, de var inte den stora då som är nu, utan dom bodde jämte gatan då - å där fick man tinga badtime.... Nej, de ska inte jag tala om inte.

- Hur var det med hygien? Badade ni ofta eller ... ?

- Ja på sommarn, då bada vi i sjön förstås mycke å lärde oss å sirma å så där, de gjorde vi ju. Men hemma då, då fick vi bada i en balja inne förstås, å bära in vatten. Å så på lördan när smederna kom hem ifrån arbete, då hade mamma den där stora baljan på en stol när pappa skulle tvätta sej å pojkarna då, å då fick dom ju tvätta sej å mamma tvätta'n på ryggen å så fick dom sätta sej sen å tvätta sej så här. Men d'å klart, inte blev de samma som de är nu inte. Man hade ju ett rum. Men man hölls sej ju så ren som man skulle efter den tiden förstås. Tvätta sej ju varje kväll när dom kom från smedjan, men de var liksom stortvätt då på lördan på eftermiddan. Dom arbete nog inte - jag kan inte säja om dom sluta vi kaffetiden - jag tror de nästan. Dom höll ju inte på till sex då på lördan inte. Fanns ju ingen som hade ett badrum då förstås. Ingen människa mer än - jag kan inte säja - på herrgårn måste de väl finnas förstås. Jag vet inte hur de var där heller på den gamla goda tiden, de kan jag inte säja.

Gustaf Johansson

- Nää, de fanns inget badrum där då. Jag var ju på den där herrgårn å reparera i flera år.

Nanna Johansson

- Jaa Gustaf, de blev ju där i kontorsbyggningen de på slute vet du väl. Stort, hela köket där blev ju badrum nästan. Ja, sen Sundblads kom hit.

- Hur var det med städningen i själva bostaden?

- Jaa - d'ä klart att inte var de samma som nu. Alltså på vintern hade man ju fulla golve på matter. Vi hade alltid korkmatta vi under borde, en fyrkant på två meter under bordet. Å sen på julen, när de blev jul, då lag vi på liksom nymatterna då liksom, hade ju skillnad på de. Å då hade man ju dom på till fram i mars nån gång.

- Var det nyvävda mattor det?

- Ja, hemvävda matter. Å då vet jag när vi städa på lördan mamma bruka öppna dörrarna å tog in lite snö å - hon var så rädd för damm, hon var rädd för damm hon - å liksom hade snö på så inte de skulle bli så dammigt. Å så sopa dom alltid så här, dom drog inte ihop, å de tyckte inte jag var riktigt inte. Jag tyckte jag sett på ställen där dom sopa från den ena mattan till den andra. Men hon liksom inte gjorde så hon inte. De var väl de att de damma mera då. Hon hade ju plats hos en fru som var så väldigt noga, fick ju lära sej liksom. Men de ä klart att de kunde inte bli desamma. Hade ju inte matter under möblerna förstås, så där kunde man ju hålla mera dammfritt ... men de va skurgolv annars. Väldigt roligt när vi fick lägga på nymatterna till jul. När vi var små då hoppa man på ränderna. De va så roligt så. Tänk. Å så på sommarn då hade man ju matter i ränder då liksom å skura, de var så roligt när de var nyskurat då. Då var de ju rent å snyggt då. Gjorde man ju varje vecka förstås. Inte hela golvet då förstås jämt, utan man skura mellan matterna, de var ju vanligt. Man skura ju riktigt då när de var storstädning. Joodå. Å så på misonmarn då bruka mamma å pappa gå ut å ta löv dom då, följdes åt, å sätta bakom soffhörn å sänghörn å på murn å liksom, så de lukta så gott då liksom. De var väl vanligt överallt förstår jag, de. Vid bron löva man väl å.

Gustaf Johansson

- Ja ni hade ju en sån där spis, öppen spis vill säga.

Nanna Johansson

- Nej vi hade - de var stor spismur, stor mur där alltså, så vi hade väl bakugnen där, men den baka vi ju aldrig i inte.

Gustaf Johansson

- Å en järnplatta framför, en stor.

Nanna Johansson

- En hälla så här ja, för spisen så där å sen var de en stor hälla som var så varm å skön jämt på vintern på nätterna minns ja, när man var ut nån gång å kom hem så var de så skönt å sätta sej på den där.

- Hur firade ni jul hemma?

- Jaa, de var väl som - ganska enkelt. Vi fick väl lite julklappar, å så fick vi alltid paket från Stockholm, från moster där, mamas moster var gift me en kamrer i Stockholm. Dom hade liksom gott ställt dom då. Alltid fick vi ju paket därifrån jul, de var ju väldigt högtidligt. Å så fick vi ju nånting hemma då utav pappa å mamma förstås. Å sen så fort jag kom i slöjden å lärde mej sticka så sticka jag alltid ett par strumper åt pappa till julklapp. Å dom var jag så noga me te lägga in. Först nånting stelt papper, å så paket, å så lacka jag. Å de där tyckte väl jag var nånting förfärligt. Å pappa låssas väl ock-

så han tyckte de var roligt då förstås. Å de var så enkelt så de var ett par hemstickade, men de var köpgarn i dom. Å de var vanligt att jag sticka strumper. Jaa. Å mycke längre tillbaks, när mina bröder var små, Sigge å Einar, då hade mamma å pappa köpt varsin fällkniv som dom skulle ha. Å då hade dom gömt de. Fick ett paket då var då. Vi var inte född vi än då, dom var små då dom å så där, sju-åtta år. Å så hade dom gömt de oppe i skåpet i farstun där, å pojkarna hade nog sett nånting dom å gått å leta dom när mamma var ute, å sett så där. Å de där fick mamma se att de hade vare nån oppe där. Tänk du, sa hon åt pappa, nu ska vi lura pojkarna sa hon. Så gjorde dom i ordning ett långt paket å så när de var julafton då fick dom de där paketena. Men inte var de så här inte, sa en utav pojkarna då. Dom var så rädd att inte dom fick knivarna dom. Men hur kan du veta de då, har du sett de du då, sa mamma. Tänk hur de var. Jaa. Joodå, så var de - vi haden en sån här lampå som dom hade förr, sån här brons, ja alltså me sån här stor kupa på. Å den lyfta vi ju alltid ner på julen, annars så bär vi undan den på sommarn då, för annars så var flugerna å lorta ner, de var ju mycke fluger på den tiden. Men jag tyckte de var så roligt då på julen när dom tog ner den där på julafton å tände den då. De var liksom fest då liksom. Å så var de ju så då - fick vi ju inte smaka nå kaker då förrn på julafton inte, men på julaftons eftermiddan då så - när mamma hade gjort ifrån sej då liksom, inte innan hon gick å mjölka inte, liksom efter middagskaffe, då fick vi ju utav de där brö som var baka, kakerna å de där då. De var nog sockerkaka å, jag har glömt bort de. Å sen då sen vi hade fått kaffe å de där, då fick vi våra julklappar. Men de var många som sparde dom till dom hade äte på kvällen å, men de vi fick då så fick vi då.

- Och gran, hade ni det?

- Ja, vi hade julgran. På svalen i köket förstås. Ja, tänk man tyckte ju - gläddes väldigt å julen då. Å så på juldagen minns jag vi fick alltid äppelkaka å vispgrädde. De var nå stående de att de var äppelkaka till efterrätt, skulle vara lite gott då när de var jul.

- Hölls det julotta där uppe?

- Inte när jag var barn kommer jag ihåg. Mycke längre förut, då fanns de, men de kanske var före min tid. Men de minns nog Elma å så där å hon har berättat, att dom hade julotta på gamla - de var liksom en kyrksal på herrgård, en liten - va kalla dom den för? - bönhus eller va dom kalla't, som hörde herrgård till. Å där var de nog julotta då på den tiden. Men de ä nånting som inte jag kommer ihåg inte. Sen minns inte jag julotta förrän min pappa börja på hålla julotta där. Kommer inte ihåg.

- Och då läste han julevangeliet då?

- Javisst, han tala han då å predika. Nåra gånger då när han gjorde de. Å sen så - ja, vet inte - då byggde dom kapelle då i Vättnor å då var de många som gick dit på julottan. Var pingstvännerna där då. Så de var inte så vanligt. De var långt att åka till kyrkan på julmorron då å åka häst. Kunde ju hända att dom gjorde de som hade hästar.

- Hade ni mycket kalas sedan på julen? Så där så att ni gick runt i gårdarna och hälsade på varandra?

- Man bjöd grannar på kaffe å så där. Nå andra kalas - inte nå matkalas eller nånting, men kaffe. Minns nåra vi var bjudna till - var grannarnd då å Stina Hellberg ... jaa, de var nog där å ... Karl-Gustafs å så där. Bjöd varandra på kaffe då, men inte mat inte. Var bara herrskapena som hade såna kalas ... på den tiden hade dom mycke kalas, men inte nå bruksfolk hade.

- Var det några andra helger under året som ni firade mycket, påsk eller någonting sådant där?